

Plán proti šikaně

Základní škola Dukelských bojovníků a mateřská škola, Dubenec

V Dubenci 31. 8. 2016

Vypracovala: Mgr. Lucie Baliharová (ŠMP)

Ředitel školy: Mgr. Aleš Malý

OBSAH

1. Definice šikany ve školním prostředí.....	3
2. Prevence šikany.....	3
3. Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků.....	3
4. Fáze šikany.....	4
5. Signály, že by mohlo jít o šikanu.....	4
6. Minimum pro rodiče.....	5
7. Typy iniciátorů šikanování.....	6
8. Oběti šikany.....	6
9. Postupy.....	7
10. Výchovná opatření.....	8
11. Doporučené odkazy a kontakty.....	9

1. Definice šikany ve školním prostředí

V současné době žádné prostředí, kde se zdržuje více dětí delší dobu pohromadě, není vůči šikaně imunní!

Šikana je jakékoliv chování, jehož cílem je ublížit druhé osobě (či skupině osob), ohrozit ji či zastrašovat. Spočívá v **opakovaných** fyzických či psychických útocích jedincem či skupinou vůči jednotlivci či skupině žáků, kteří se z různých důvodů neumějí či nemohou bránit. Zahrnuje fyzické útoky jako bití, vydírání, poškozování věcí, tak i slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování a ponižování. Za určitých okolností může šikana přerůst do forem skupinové trestné činnosti, či dokonce získat rysy organizovaného zločinu. Šikana se projevuje i nepřímo, demonstrativním přehlížením a ignorováním žáka ve školním prostředí a ten tímto postojem ostatních trpí.

V současné době se šikana může realizovat i prostřednictvím elektronických médií, pak hovoříme o **kyberšikaně**. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých či ponižujících materiálů na internetové stránky především sociálních sítí.

2. Prevence šikany

Každý pedagog, zvláště pak třídní učitel, je odpovědný za vytváření příznivého klimatu ve třídě. Snaží se zejména:

- O rozvoj pozitivních vztahů mezi žáky.
- Vytvořit kolektiv se zásadou, že silný chrání slabšího, kolektiv, kde vládne duch práva a spravedlnosti, důvěra k autoritě a vzájemná solidarita.
- V kritických situacích dát jasně najevo, že nelze takový způsob chování tolerovat.
- Informovat žáky a rodiče, na koho se při problémech obrátit (třídní učitel, ŠMP, výchovný poradce, vedení školy, klinický psycholog, Linka bezpečí apod.)

3. Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

a) Odpovědnost školy a ochrana zdraví žáků

Škola je odpovědná v souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., školského zákona. Je povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování.

b) Odpovědnost pedagogického pracovníka

Pedagogický pracovník je odpovědný podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Bude-li znám případ šikanování a pedagogický pracovník nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, vystavuje se riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona).

4. Fáze šikany

1. fáze: Identifikace a vyčlenění oběti, ostrakizace

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen kolektivu necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají vůči němu intriky, dělají na jeho účet legrácky atd. Tento stav je již zárodečnou podobou šikany a skrývá v sobě riziko dalšího negativního vývoje.

2. fáze: Zvýšení intenzity manipulace, výskyt fyzické agrese

V zátěžových situacích, kdy v kolektivu stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako „hromosvod“, kdy si spolužáci na nich odreagovávají vlastní nepříjemné pocity pramenící např. z očekávané písemné práce apod. Manipulace se přitvrzuje a objevují se drobné fyzické útoky.

3. fáze: Kumulace agresorů, vytvoření centra a vlastního specifického systému organizace

Vytváří se skupina agresorů, úderné „jádro“. Jeho členové začnou spolupracovat a systematicky, nikoli již jen náhodně, šikanovat vhodné oběti, nejprve ty, které se již osvědčily jako oběti ostrakizování.

4. fáze: Vytvoření norem, akceptace parazitního systému hostitelskou skupinou

Normy agresorů jsou přijímány většinou a stanou se nepsaným zákonem. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě, aktivně se účastní týrání spolužáka a pocítují při tom uspokojení.

5. fáze: Totalita, prorůstání parazitního systému hostitelskou skupinou, dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Jedni mají všechna, druhí jsou zcela bezprávní.

5. Signály, že by mohlo jít o šikanu

a) Příklady přímých znaků šikany:

- soustavné posměšné poznámky, nadávky, hrubé žerty, hanlivé přezdívky
- jednostranné vyžadování věcných či peněžních darů
- jeden žák vystupuje vůči druhému v roli „sluhy“
- opakované pošťuchování, strkání, údery, poškozování věcí, které oběť neoplácí
- na žáka vyvíjen tlak k vykonávání nemorálních až trestných činů
- rvačky, z nichž se snaží jeden žák uniknout a je evidentně slabší

b) Příklady nepřímých znaků šikany:

- žák se o přestávkách zdržuje stranou od ostatních, nemá kamarády
- žák chodí na toaletu zásadně během vyučovací hodiny
- přestávky žák tráví v bezpečné blízkosti učitelů nebo mimo třídu
- nesoustředí se na učení, prospěch se zhoršuje
- má často poškozené nebo rozházené věci, věci se mu „záhadně“ ztrácejí, má zašpiněné nebo poničené oblečení
- odmítá vysvětlit poškození a ztrátu věcí, nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- při týmových sportech nebo skupinových pracích bývá volen mezi posledními
- působí smutně, často chybí kvůli bolestem hlavy či břicha, nevolnosti
- má-li vystoupit před třídou, je nejistý a ustrašený
- mění svou pravidelnou cestu do školy a ze školy
- drobná poranění, která nedovede uspokojivě vysvětlit.

Pozor! Zvýšená pozornost je třeba věnovat žákům nově příchozím do kolektivu ↔ přizpůsobovací konflikty.

6. Minimum pro rodiče

a) Rodiče by si měli všimnout především těchto signálů:

- Jejich dítě nemá kamaráda, který by za ním přicházel domů, s nímž by trávil volný čas.
- Dítě není zváno k jiným kamarádům na návštěvu.
- Ranní nechutí jít do školy, dítě odkládá odchod z domova, případně si stěžuje na bolesti hlavy, břicha či nevolnost.
- Dítě chodí do školy jinou cestou, žádá o odvoz do školy.
- Dítě chodí ze školy domů hladové.
- Je doma smutné, apatické nebo má výkyvy nálad, špatně usíná nebo má neklidný spánek.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Zhoršení prospěchu, ztrácí zájem o učení.
- Odmítá svěřit se s tím, co ho trápí.
- Dítě žádá o peníze a uvádí nedůvěryhodné důvody, případně doma krade peníze.
- Nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Neobvykle je agresivní vůči dalším členům rodiny.
- Zdržuje se doma více, než u něho bývalo zvykem.

b) Pokud se dítě se svým problémem rodičům svěří, je důležité, aby mu věřili a citově ho podpořili.

c) Je potřeba, aby rodič zjistil, co, kdy, kde a jak se stalo.

d) Následně by měli, pokud možno oba rodiče, navštívit školu a informovat třídního učitele a vedení školy a zjistit, jak bude škola situaci řešit.

7. Typy iniciátorů šikanování

a) hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy členem skupiny páchající trestnou činností

Šikanuje tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, zastrašuje i ostatní. Častý výskyt agrese a brutality u rodičů. Násilí napodobuje nebo vrací.

b) velmi slušný, kultivovaný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu

Násilí a mučení je cílené a promyšlené, velmi často ve skrytu, beze svědků. V jeho rodině se často uplatňuje důsledný až vojenský dril bez lásky.

c) „srandista“, optimistický, se značnou důvěrou, výmluvný, často oblíbený a vlivný

Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, snaží se zdůraznit „zábavnost“ svých aktivit.

8. Oběti šikany

Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli, nejčastěji se ale mezi nimi objevují:

- žáci viditelně projevující bojácnost, vykazují i vrozenou slabou reaktivitu v zátěžových situacích

- žáci propadající panice, hrůze, malomyslnosti, výčitkám svědomí, přílišné sebekritičnosti

- fyzicky slabé děti, integrované

- sociálně slabé děti

- národnostní menšiny

- učitelské děti

- děti s hyperprotektivní, nebo dominantní matkou

9. Postupy

a) Postup pro učitele, který má podezření na šikanu

1. Konfrontovat svá pozorování s dalšími kolegy.
2. Oznámit své podezření vedení školy, výchovnému poradci, ŠMP a konzultovat další postup.
3. Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou. Je zejména důležité získat odpovědi na otázky:
  - Kdo je obětí, popřípadě kolik obětí je?
  - Kdo je agresorem, kolik agresorů je? Kdo z nich je iniciátorem, kdo aktivní účastník šikanování?
  - Co, kdy, kde a jak dělali agresoři obětem?
  - Jak dlouho šikana trvá?
4. Spojit se s rodiči oběti, konzultovat výskyt nepřímých znaků šikany. Požádat je o pomoc
5. Vyslechnout oběť citlivě, diskrétně, zaručit důvěrnost informací, NIKDY neřešit problém před celou třídou! Zajistit ochranu oběti.
6. Teprve nyní vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. NIKDY neprovádět konfrontaci obětí a agresorů! Vytipovat nejslabší článek. Dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.
7. Svolat preventivní tým, ten na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a o jaký stupeň, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Potrestání agresorů je individuální, závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jedná o první případ, či recidivu.
8. Individuálně pozvat rodiče agresorů, seznámit je se situací i s navrhovanými opatřeními, zdůraznit možnost nápravy a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, zvážit oznámení na příslušné oddělení Policie ČR.
9. Individuálně pozvat rodiče obětí. Seznámit je se situací a s výsledky již realizovaných kroků řešení šikany. Informovat o možnostech terapie, je-li to nutné.
10. Třídní učitel rozebere situaci ve třídě, vysvětlí nebezpečí a důsledky šikany, oznámí, jak budou viníci potrestáni. Třídu i nadále pozorně sledovat.
11. Pokud se situace řeší pouze odchodem některých žáků, měl by odejít agresor, nikoli oběť.

b) Postup při oznámení šikany svědky

1. Rozhovor s těmi, kdo na šikanu upozornili, a s oběťmi.

2. Nalezení vhodných dalších svědků.
3. Individuální rozhovory se svědky.
4. Vyslechnout oběť citlivě, diskrétně, zaručit důvěrnost informací, NIKDY neřešit problém před celou třídou! Zajistit ochranu oběti.
5. Teprve nyní vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. NIKDY neprovádět konfrontaci obětí a agresorů! Vytipovat nejslabší článek. Dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.
6. Individuálně pozvat rodiče agresorů, seznámit je se situací i s navrhovanými opatřeními, zdůraznit možnost nápravy a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, zvážit oznámení na příslušné oddělení Policie ČR.
7. Individuálně pozvat rodiče obětí. Seznámit je se situací a s výsledky již realizovaných kroků řešení šikany. Informovat o možnostech terapie, je-li to nutné.
8. Třídní učitel rozebere situaci ve třídě, vysvětlí nebezpečí a důsledky šikany, oznámí, jak budou viníci potrestáni. Třídu i nadále pozorně sledovat.

c) Postup při pokročilé šikaně s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, „třídní lynčování“

1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.
2. Je-li to nutné, přivolat pomoc. Učitel by měl zalarmovat všechny své kolegy, ale neměl by nechat třídu bez dozoru, vyšle tedy pro ostatní učitele žáka, který se do šikany nezapojoval.
3. Zabránit domluvě třídy mezi sebou, zamezit křivé skupinové výpovědi. Někdo by měl s žáky zůstat a hlídat je.
4. Poskytnout oběti pomoc a bezpečí. V případě, že je oběť zraněná, přivolat RZS a informovat rodiče. Pokud zraněná není, i tak je potřeba zajistit bezpečný prostor, uklidnit ji.
5. Škola je povinna nahlásit celou věc Policii ČR, nečeká na její příjezd a bezprostředně zahajuje vlastní vyšetřování. Postupuje dle výše uvedených bodů. Dále je škola povinna v případě i pouhého podezření ze spáchání trestného činu danou věc nahlásit na příslušný OSPOD.

10. Výchovná opatření

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči ve středisku výchovné péče nebo u klinického psychologa.

Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření s ohledem na závažnost jejich konání:

- napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele

- snížení známky z chování.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

11. Doporučené odkazy a kontakty

- Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

- Společenství proti šikaně, www.sikana.org

- Internet poradna, www.internetporadna.cz

- Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

- www.prevence-praha.cz